

Kroupa, Jiří

Architektura poutního chrámu v Dubu v baroku

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. F, Řada uměnovědná. 1993-1995, vol. 42-44, iss. F37-39, pp. [199]-203

ISBN 80-210-1407-5

ISSN 0231-5025

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110759>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JIŘÍ KROUPA

ARCHITEKTURA POUTNÍHO CHRÁMU V DUBU V BAROKU

Interiérová výzdoba poutního chrámu Očišťování Panny Marie v Dubu nad Moravou se stala tématem několika úvah Miloše Stehlíka. Ten upozornil na podíl významného brněnského malíře Josefa Sterna na výzdobě hlavního oltáře, Josefa Ignáce Mildorfera na výzdobě bočních oltářů a zejména se soustředil na pramenně velmi dobře dokumentovanou účast moravských barokních sochařů Gotfriedem Fritschem počínaje a Franzem Kohlem konče. Je přitom nápadné, že se tehdy v Dubu jednalo o poslední fázi a dokončení poutního chrámu v 50. letech 18. století.¹

Zatím, co tedy známe velmi dobře interiérovou výzdobu a jména umělců na ní se podílejících, dosud víme jen velmi málo o samotné architektuře a jejím autorství. Dosavadní studie o baroku na Moravě vycházely zejména ze zmínky J.P. Cerroniho o architektu „Georgu Klitschnikovi“, jenž bývá většinou oprávněně ztotožňován s brněnským zednickým mistrem Františkem Benediktem Klíčnickem. Doba stavby bývá určována rokem 1734 (případně 1735 nebo 1736) a její skončení je kladeno do roku 1756. Zdeněk Kudělka v autoritativní studii o barokní architektuře na Moravě dává dubský chrám do souvislosti se skupinou staveb, u nichž zjišťuje vliv vídeňského Johanna Lucase von Hildebrandta: „konzervativní pětiosá fasáda byla modernizována nejen prohnutým půdorysem — asi olomouckým vlivem —, ale mimo jiné i hildebrandtovskými motivy“.² S touto všeobecnou charakteristikou je možné zcela souhlasit. Podtrhneme však zejména jistou efemérnost onoho prohnutého půdorysu a zvláště pak velkou řadu dekorativních, páskových motivů na fasádě, které vycházejí z vídeňského dekorativního prostředí přelomu 20. a 30. let 18. století. Současně je dubský poutní chrám natolik hodnotnou stavbou, že bychom se skutečně měli pokusit

-
- 1 Miloš Stehlík, Výzdoba hlavního oltáře v Dubě nad Moravou. Umění, 8, 1960, s. 186–197; též, Fritschův epilog (Ještě k dubskému oltáři). SPFFBU, F 32–33, 1988–1989, s. 80–89.
 - 2 Zdeněk Kudělka, Architektura pozdního baroku na Moravě. In: Dějiny českého výtvarného umění II/2. Praha 1989, s. 695: data 1735–56, stavitel F.B. Klíčník?

hledat jeho autora a to nejspíše v uměleckém prostředí na střední Moravě. K tomu nám mohou pomoci dosud nepovšimnuté archivní údaje o počátcích stavby celého poutního areálu.³ Z archivních pramenů zejména vystupuje důvod různého datování počátku stavby. Tuto stavbu chtěl zahájit probošt olomoucké kapituly hrabě František Ferdinand Oedt hned od počátku svého proboštví (proboštem byl v letech 1730–1741), potýkal se však s nedostatkem finančních prostředků. Ty se skládaly velmi pomalu, především z řad olomouckého a místního duchovenstva a aristokracie v okolí — zejména přispěním svob. pána Amada Petřvaldského z Petřvaldu, který na poutní místo pamatoval již ve své první závěti drobnou sumou; později se stal jedním z výrazných podporovatelů stavby. Se stavbou bylo započato patrně teprve roku 1741 (ještě za Oedtova života), jak o tom svědčí první finanční vyúčtování od 1. června do 7. listopadu 1741 nadepsané v pramenech „bey der Neu-bauenden Marianischen Kirchen zu Dub“.

Roku 1743 byl nepochybně chrám z větší části hotov, neboť toho roku se zde ženil brněnský architekt František Antonín Grimm s Marií Annou Knurrovou z Fulneka.⁴ Téhož roku máme ovšem zachování velmi důležitou archivní zprávu o platbě pro „*Herrn Ingenieur Cyrani vor die zu dem Duber Kirchen-gebäu nöthige, und ausgefertigte Riese*“. Spolu s ním dostal za blíže nespécifikovanou sochařskou práci zapláceno i sochař Anton Richter z Olomouce. Teprve roku 1748 byla však sepsána smlouva na výstavbu hlavní oltáře se sochařem Gotfriedem Fritschem, umožněná mimo jiné zejména pozůstalostním darem dalšího olomouckého probošta, hraběta Johanna Heinricha von Maerswald (zemřel 1747). Roku 1752 byl nově rozestavěný chrám poškozen úderem blesku: shořely věže, střecha, oratoře a chodby a následně byly nově opraveny a zastřešeny. Nato vzniká nový oltářní obraz Josefa Sterna a další interiérová výzdoba, která byla skončena v letech 1756 a 1757 (závěrečné vyúčtování).⁵

Nově nalezená zmínka o inženýru Cyranimu nám dává zjevně do rukou klíč k řešení autorské problematiky dubského chrámu. Ignác Cyrani z Bolleshausu byl v uvedené době geometrem Amada Petřvaldského z Petřvaldu, jednoho z finančních přispěvatelů poutního místa a současně ředitelem stavební kanceláře olomouckého biskupa. V obou těchto funkcích měl k projektování nového poutního místa v Dubu nepochybně velkou příležitost. Kromě uvedené archivní noticky se ovšem dochoval i půdorys poutního areálu s pěti variantami řešení areálu před chrámem. Zde měly být vystavěny ambity s kaplí (buď jedinou v ose celého areálu, a nebo se dvěma v nárožích ambitů). Plány jsou nepodepsány, ale s popsáním měřítkem a označením cest, které nesou rysy Cyranioho rukopisu. Rovněž způsob rýsování a kladení barev je podobné plánům, které Cyranimu bývají přisuzovány.⁶

3 OA Olomouc, fond Kapitula Olomouc, karton 619 (patronátní záležitosti od roku 1730), karton 777 (korespondence a stavební záležitosti 1741–1757).

4 Jiří Kroupa, František Antonín Grimm — stavitel XVIII. století. Brno-Kroměříž 1982.

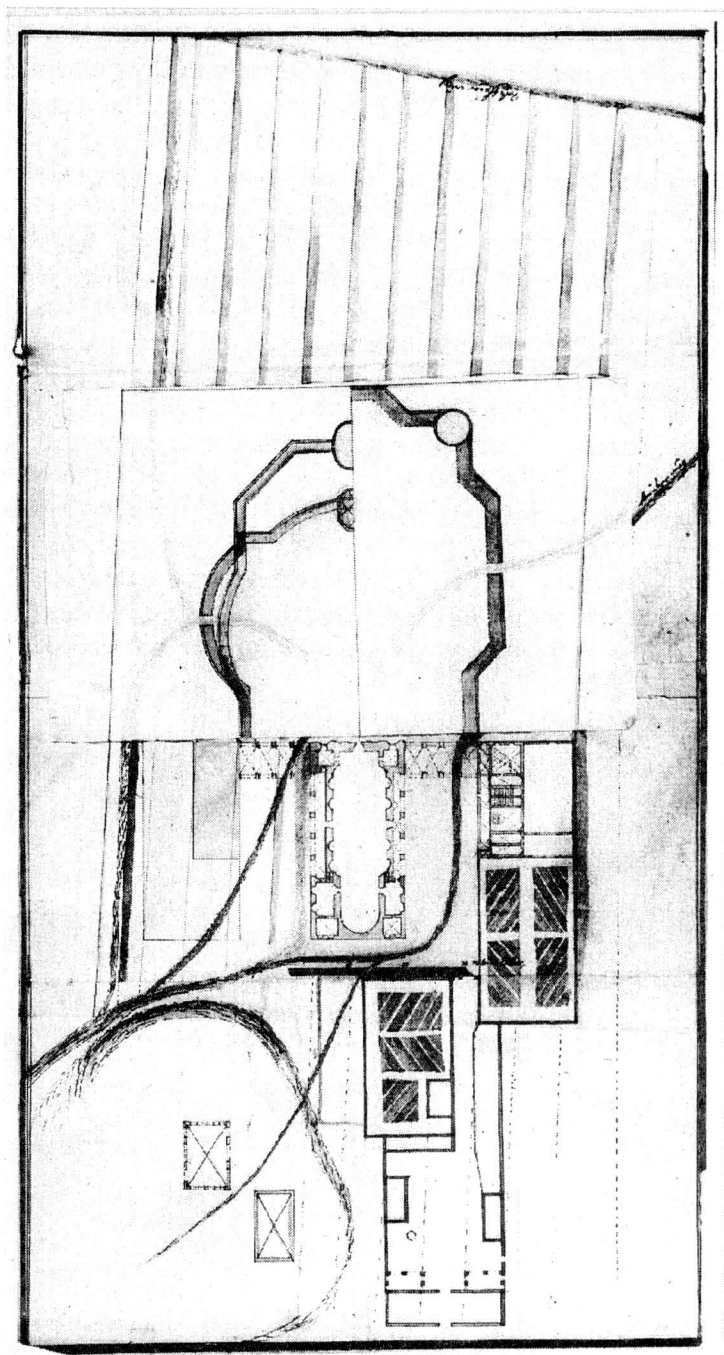
5 OA Olomouc, fond Kapitula Olomouc, karton 777.

6 Antonín Jirka, Architekt Ignác Josef Cyrani z Bolleshausu. Diplomová práce, Brno 1969.

Plán byl zřetelně zhotoven především pro ono vyřešení areálu před hlavní fasádou. Toto řešení je nesporně velmi zajímavé. Předdvoří s osovou kaplí do jisté míry připomene půdorysné schéma hřbitova Petřvaldských ve Střílkách rovněž s dobnou centrální kaplí v ose. I zde je Cyraniho účast velmi pravděpodobná a uvedená blízkost obou koncepcí by mohla svědčit skutečně o společném autorském záměru. Zbývá snad jen otázka, zda byl Cyrani i autorem původní koncepce poutního chrámu. Fasáda s již zmíněnými vídeňskými, dekorativními prvky Cyraniho autorství nevylučuje. Jeho práce skutečně můžeme vysvětlit z prostředí dekorativní architektury 20. a 30. let ve střední Evropě, zpracovávající hildebrandtovské dekorativní podněty. Rovněž efemérní zprohýbání půdorysu známe z Cyraniho díla. O možné počáteční podobě dubského projektu ze 30. let však bohužel nejsme informováni. Můžeme však konstatovat, že roku 1741, kdy se začíná v Dubu skutečně stavět, je Cyraniho autorská účast na projektu velmi pravděpodobná. Protože on sám ani v jiných případech své projekty nerealizoval, je možné, že zednickým mistrem v tomto případě byl skutečně František Klíčník z Brna, který pracoval na zednických pracích i jinde pro olomoucké biskupství (např. v Modřicích). Účast brněnského stavitele by rovněž vysvětlila sňatek Františka Antonína Grimma v nedostavěném poutním chrámu. Přátelství — nikoli snad konkurence — obou brněnských zednických „firem“ (Františka Klíčníka a Mořice Grimma) je totiž na řadě míst archivně doloženo.

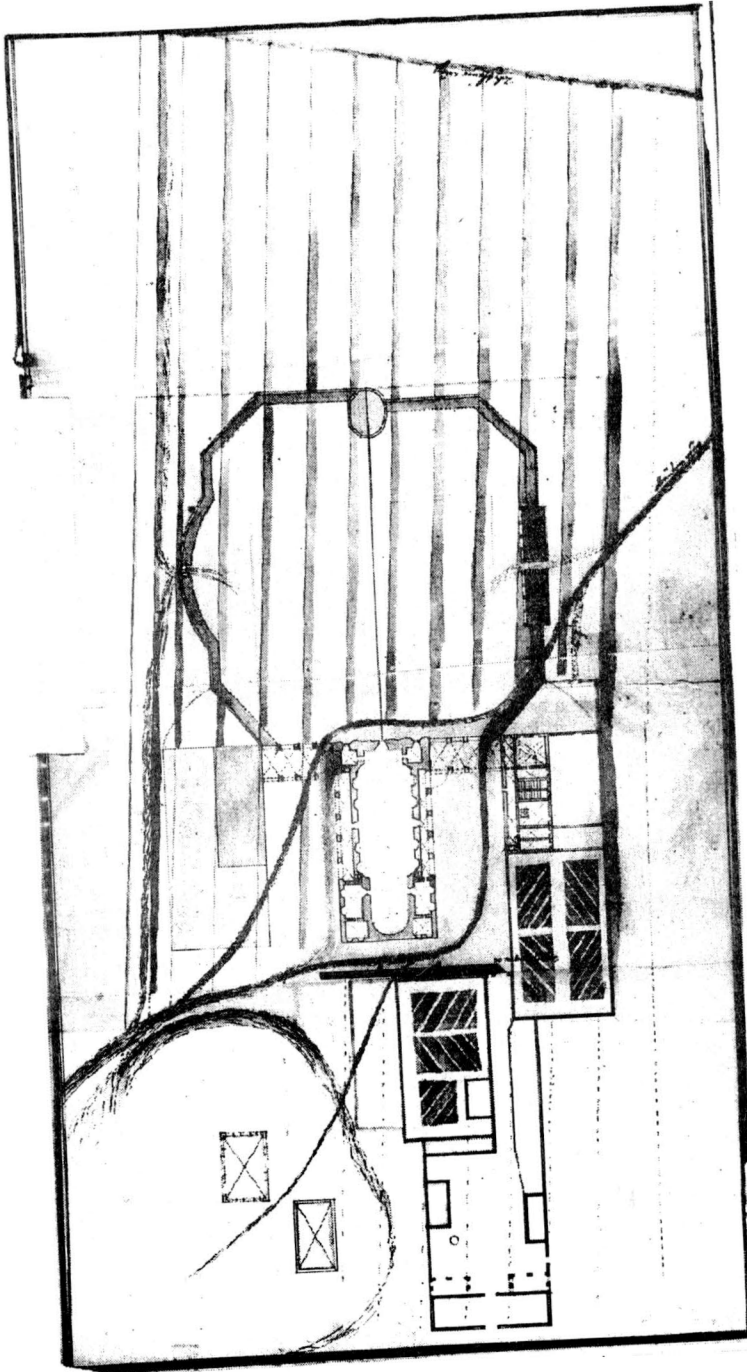
Původ snímků — Nachweis der Abbildungen

Zemský archiv Opava: 1, 2.

1. Dub nad Moravou, Půdorys poutního chrámu s ambity I.

ARCHITEKTURA POUTNÍHO CHRÁMU V DUBU V BAROKU

2. Dub nad Moravou, Půdorys poutního chrámu s ambity II.

